

**Dr. Ioan Lazăr,
Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul“,
Universitatea din București**

RÂNDUIALA TAINEI SPOVEDANIEI, ÎN EDIȚIILE ROMÂNEȘTI ALE MOLITFELNICULUI

***Abstract:** Over time the ordinance of the Holy Sacrament of Confession has seen some changes with regards to the typical side, constantly adapting to the needs of the believers, the fund remaining always the same, maintaining a close connection between apostolic liturgical tradition and the contemporary one.*

Following closely all these changes is not possible, because there are not any documents that old so as to record the order of the Sacrament of Confession, although this Holy Mystery has been a constant part of the church life.

The continuing presence of the Holy Sacrament of Confession in the life of the Church is confirmed including by the editions of our Euchologion, starting with the first edition, in 1545, to the last.

Regarding the order of the Sacrament itself, although it knew some enrichment or improvement, however it cannot be said that there are fundamental differences of content, but of form. These differences are observed when comparing Euchologions belonging to the three categories: the first group consisted of the oldest editions of Euchologion in our country since Slavonian Euchologion in 1545, continuing with the one from Campulung (1635), followed by Dosoftei's Euchologion (1681) at Bălgrad (1689) and ending with the second edition from Buzău (1699 and 1701); the second class is dominated by Saint Antim editions (1706 and 1713) and continues up to the Bucharest edition (1764); the last group starts with Iasi edition (1764) and ends with the latest editions of Romanian Euchologion.

A radical transformation of the ordinance the Sacrament of Confession, more simplified, mainly following the Greek Evhologhion rather than the Slavic Trebnic, it is seen in editions of the second group.

In editions of the third group, the significant change resides in the emergence of prayer of absolution of sins by the priest, thought of some scholars as having Latin influence, plus specific euchologions transfer from the end to the beginning of the or-

der and removal of guidance related to granting epitimy at the end, after saying the absolution formula.

The natural transformations of the ordinance of the Sacrament of Confession were made on pastoral reasons, without being affected the doctrinal content of this holy and sanctifying work.

Keywords: *Holy Sacraments, confession, revelation, repentance, Euchologion, liturgical ordinances, worship.*

Datorită importanței deosebite pe care Taina Spovedaniei sau a Mărturisirii o are în viața credincioșilor, în iconomia sa, Biserica a venit permanent în întâmpinarea acestora, fixând în decursul timpului rânduiala tainei și rugăciunile specifice. Pentru a putea forma o privire de ansamblu referitor la evoluția rânduiei Tainei Spovedaniei, este absolut necesar să ne aplecăm cu maximă obiectivitate de ansamblu asupra modului în care aceasta este indicată în primele colecții de rugăciuni păstrate.

Fixarea rugăciunilor și rânduieiilor în cărțile de cult a reprezentat încă din epoca apostolică una dintre principalele preocupări ale comunității ecleziale. Alături de textul Sfintei Scripturi, documentele cu conținut liturgic constituie practic primele mărturii despre modul în care primii creștini înțelegeau să trăiască și să se roage „în Duh și adevăr”. Studiarea acestor documente a fost și a rămas permanent una dintre principalele preocupări ale liturgiștilor care au dorit să surprindă atât evoluția istorică a cultului creștin, cât și felul în care Biserica a alcătuit, de-a lungul timpului, diferite rugăciuni, pentru nevoile credincioșilor săi.

De-a lungul istoriei rânduiei Sfintelor Taine au trecut prin numeroase schimbări în ceea ce privește forma, adaptându-se în permanență nevoilor credincioșilor, însă fondul a rămas mereu același. Astfel, între tradiția liturgică apostolică și cea contemporană există o strânsă legătură, dată nu doar de păstrarea aceluiasi nucleu teologic, ci și de faptul că ea este reflectarea iubirii dumnezeiești în viața Bisericii, izvor nesecat al Revelației. Aceasta este, de altfel, direcția interpretării liturgice ortodoxe care, fără a minimaliza cercetarea istorică sau lingvistică, insistă cu precădere asupra pătrunderii teologice, duhovnicești a rugăciunilor și rânduieiilor Bisericii. Scopul cultului nu este doar acela al informării, ci mai ales acela al formării credinciosului, al

transformării spirituale a acestuia, în vederea apropierii tot mai depline de bogăția dragostei Preasfintei Treimi. Faptul că în spațiul ortodox s-au dezvoltat și se dezvoltă încă rugăciuni care să vină în întâmpinarea tuturor problemelor pe care societatea le ridică reprezintă doada incontestabilă a lucrării permanente a pronoiei dumnezeiești, care descoperă cele mai bune căi de păstrare și transmitere a dreptei credințe în vederea mântuirii. În accepțiunea Sfinților Părinți, teolog este în primul rând cel ce se roagă, cel ce poartă în permanență un dialog tot mai profund cu Dumnezeu și abia după aceea, pe baza celor trăite și descoperite poate transmite și altora ceva din taina îndumnezeirii. În spațiul răsăritean, rugăciunea este considerată *respirație a Bisericii*, element definitoriu al consonanței între mădulele acesteia și mărturie a unității de credință.

Este cunoscut faptul că în Biserica Primară, în ceea ce privește Taina Spovedaniei, a existat practica săvârșirii publice, fiecare creștin mărturisindu-și păcatele în fața comunității și primind dezlegarea pentru Sfânta Împărtășanie și pentru participarea la Sfânta Liturghie sau, dimpotrivă, luând canon de pocăință pentru faptele săvârșite. Când însă, aceasta practică a fost înlocuită cu Spovedania particulară, care se păstrează și astăzi¹. În ceea ce privește rânduiala Tainei, mărturiile liturgice pe care le avem nu sunt foarte numeroase.

Cea mai vechi colecție de rugăciuni, păstrate în manuscris, pare să fie *Evhologhionul* (Liturghierul-Molitfelnic) lui Serapion din Thmuis (Egipt), sec. IV. La noi, de la prima ediție în limba română a *Molitfelnicului* de la Brașov, 1564, și până la ultima ediție a acestei cărți de cult, București, 2013, Taina Spovedaniei a cunoscut o prezență constantă, iar în ceea ce privește rânduiala în sine a Tainei, deși cunoaște anumite îmbogățiri sau îmbunătățiri, totuși nu putem afirma că există deosebiri fundamentale de conținut, ci doar de formă. Revenind la manuscrisul lui Serapion (sec. al IV-lea), acesta conține o rugăciune, care după majoritatea cercetătorilor, cu siguranță era rostită ca dezlegare la Taina Spovedaniei: „Doamne, Atotțiitorule, pecetluiește consimțământul robului Tău acesta, făcut de el acum înainte Ta și păzește-i neschimbate

1. Cf. pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, Ed. Nemira, București, 2002, p. 295.

caracterul și purtarea, ca să nu mai slujească celor rele, ci să se închine Ție, Dumnezeuul adevărului și să-Ți slujească Ție, Făcătorul tuturor, ca să se arate desăvârșit și adevărat pentru Tine, prin Unul-Născut al Tău, Iisus Hristos, prin care Ție se cuvine slava și puterea în Duhul Sfânt, acum și în toți vecii. Amin”². Codicele *Barberini graecus 336* este în raport cu *Evhologhionul* lui Serapion mult mai dezvoltat, inclusiv în ceea ce privește Taina Spovedaniei. În el găsim o serie de rugăciuni, însă fără nicio precizare tipiconală. Aceste rugăciuni sunt fie cu conținut penitențial general, fie se referă la cazuri particulare ce necesită rugăciunea și dezlegarea din partea Bisericii. Din prima categorie fac parte rugăciunile: „Dumnezeule, Mântuitorul nostru, care prin profetul Tău Natan...”³ și „Doamne, Dumnezeuul nostru, Cel ce lui Petru și desfrânatelor le-ai dăruit lacrimi...”⁴. Acestea două se regăsesc, cu anumite schimbări și în *Molitifelnicele* actuale. Prima rugăciune apare integral în toate edițiile cercetate de noi, iar cea de-a doua este amplificată, însă la bază este cea din *Codicele Barberini graecus 336*, fiind în esență rugăciuni de dezlegare⁵.

În afară de aceste rugăciuni, nu avem documente atât de vechi în care să se prezinte rânduiala Tainei Spovedaniei. Această lipsă nu diminuează în nici un fel caracterul de taină al Spovedaniei și nu minimizează importanța rânduiei liturgice. Este adevărat că partea centrală a acestei Taine o reprezintă dialogul dintre duhovnic și credincios, însă el a fost permanent însoțit de rugăciuni, dezlegări, lecturi biblice, menite să-l călăuzească pe cel ce vine la scaunul Spovedaniei către o mărturisire cât mai curată și completă. Indicațiile pe care Sfântul Simeon al Tesalonicului le oferă în acest sens⁶ sunt cel mai bun exemplu de adaptare a rânduiei liturgice la nevoile concrete ale credincioșilor. Nu sunt amintite reguli tipiconale, ci mai degrabă pastorale, fapt ce ne indică modul în care Biserica s-a raportat la această Sfântă Taină. Nu este vorba despre o minimalizare a regulilor tipiconale, ci despre aten-

2. *Evhologhionul lui Serapion din Thmuis 25 (9)*, în „Canonul Ortodoxiei”, p. 876

3. *Codex barberini graecus 201*, în „Canonul Ortodoxiei”, p. 998.

4. *Ibidem 202*, p. 998-999.

5. *Ibidem*, p. 999.

6. Sf. Simeon al Tesalonicului, *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, vol. II, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava, 2002, p. 5-15.

ția Bisericii asupra problemelor stringente pe care le suscită această Sfântă Taină. Este foarte important ca prin intermediul ei, credinciosul să-și poată determina creșterea duhovnicească și să o îmbunătățească. În această direcție, rânduiala este menită să susțină creșterea duhovnicească și să o mențină.

Taina Spovedaniei este prezentă în toate *Molitfelnicele* românești, cu toate că între rânduilele existente în aceste documente există, uneori, și diferențe. Într-un studiu mai vechi, din anii '60, semnat de Viorel Chițu, erau identificate trei grupe de *Molitfelnice* care reflectau în mod diferit rânduiala Tainei Spovedaniei. Prima grupă era formată din cele mai vechi ediții ale *Molitfelnicului* din țara noastră, începând cu *Molitfelnicul* slavonesc din 1545, continuând cu cel de la Câmpulung (1635), apoi cu cel al lui Dosoftei (1681), cu cel de la Bălgrad (1689) și încheind cu cele două ediții de la Buzău (1699 și 1701). Cea de a doua clasă este dominată de edițiile Sfântului Antim Ivireanul (1706 și 1713) și continuă până la ediția de la București (1764). Ultima grupă începe cu ediția de la Iași (1764) și se încheie cu ultimile ediții ale *Molitfelnicului* românesc⁷, în cazul nostru cu ediția din 2013. Fiecare dintre aceste grupe prezintă gradual și evoluția slujbei Mărturisirii în *Molitfelnicul* românesc, de la începuturi și până astăzi. Fără îndoială, această împărțire poate fi discutabilă, însă ea se fundamentează în primul rând pe identificarea elementelor distincte, acolo unde ele există și evident, unde aceste transformări apar pentru prima dată. Prin urmare, soluția propusă este una justă și nu necesită adaosuri suplimentare.

Rânduiala Tainei Spovedaniei în cele mai vechi *Molitfelnice* românești are o structură complexă, care cu timpul se va simplifica destul de mult. Începutul este comun, fiind constituit dintr-un îndemn adresat celui ce urmează să se spovedească: „*Cel ce vrea să se pocăiască de păcatele sale, să intre în biserică sau în loc fără gâlceavă, cu frică și cu smerenie și cu mâinile strânse la piept. Aici îl ia pe el preotul și-i zice: Închină-te lui Dumnezeu către Carele ai scăpat. Și închinându-se de trei ori, zice: Greșit-am, Doamne, primește-mă pe mine, cel ce mă căiesc și mă*

7. Cf. mgr. Viorel Chițu, *Rânduiala Mărturisirii în Molitfelnicele românești și slavon-ruse*, în „Ortodoxia”, nr. 3 (1960), p. 433-435.

*iartă. Doamne, Cela ce m-ai zidit, curățește-mă și mă miluiește pe mine păcătosul, căci fără de număr am greșit, iartă-mă pentru numele Tău cel Sfânt*⁸. Urmează momentul binecuvântării și al pregătirii în cadrul Spovedaniei, comun tuturor *Molitfelnicelor*, indiferent de grupa în care sunt situate. Acesta constă în *Binecuvântarea mică*, urmată de rostirea rugăciunilor începătoare, *Veniți să ne închinăm*, și psalmul 50. Primele *Molitfelnice* conțin însă și o serie de elemente particulare. Pe lângă psalmul 50, se rostesc psalmii 4, 6 și 12. Între acești psalmi sunt intercalate trei molitve. După psalmul 4 se rostește rugăciunea: „*Doamne, Dumnezeule, mântuirea noastră, îndelung răbdătorule și mult milostive, Tu ai plecat și ai pogorât cerul pentru mântuirea neamului omenesc. Tu ești Cel ce nu voiești moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu, Ție Puternice, ne rugăm pentru robul tău (N), dă-i lui loc și vreme de pocăință adevărată și-l scoate pe el din păcatele ce le-a făcut de voie sau fără de voie, așează-l pre el și-l numără întru Sfântă Biserica Ta. Că a Ta este stăpânirea și împărăția și puterea și slava...*”⁹. După psalmul 6 se citește molitva: „*Puternice Doamne, Atotțitorule, Cela ce chemi pe cei drepti la sfințenie și pe cei păcătoși la dreptate, primește pocăința și spovedania robului Tău (N), care se pleacă acum către mărirea Ta și câte a greșit el iartă-i, Bunule și izbăvește-l de toate păcatele ce le-a făcut cu trupul său, iartă-i lui toate greșalele, curățește-l de sfatul cel rău și-l întărește spre lucrul poruncilor Tale, învrednicește-l să fie statornic în Sfântul Tău altar și să se împărtășească cu sfințele și dumnezeieștile Taine, ca să dea roade bogate cu sufletul și cu trupul său cel curățit, și-l întoarce ca să se unească cu Sfântul Tău Duh și să fie moștenitor întru împărăția cerească. Că Tu ești bun și îndurat și de oameni iubitor și Unul-Născut Fiul Tău...*”¹⁰. După psalmul 12 urmează molitva prezentă și în *Molitfelnicele* actuale: „*Dumnezeule, Mântuitorul nostru, Care prin prorocul Tău Natan ai dăruit lui David...*”.

8. *Molităvnic dă-nțăles*, f. 120r; *Molităvnic*, Bălgrad, f. 44 r-v; *Molitvenic*, Buzău, 1699, f. 41 r-v. Transpunerea rugăciunilor a fost realizată de către Viorel Chițu, noi intervenind doar acolo unde normele gramaticale și de ortografie au cerut-o.

9. *Molităvnic dă-nțăles* f. 120v-121r, *Molităvnic*, Bălgrad, f. 45 r, *Molitvenic*, Buzău, 1699, f. 42 r.

10. *Molităvnic dă-nțăles*, f. 123 v, *Molităvnic*, Bălgrad, f. 46r, *Molitvenic*, Buzău, 1699, f. 42v-43r.

După rostirea rugăciunilor (molitvelor), în *Molitifelnicul* slavonesc este inserată următoarea îndrumare: „*apoi să se ridice omul și să meargă lângă preot și preotul să-l întrebe pe el lin, cu smerenie și cu toată blândețea de păcatele sale. Preotul să nu țină seama la mărturisire de fața celui care se mărturisește, ci în liniște să-l întrebe pe el câte un păcat*“. Această prevedere nu este reluată însă în niciunul dintre celelalte *Molitifelnice*¹¹. În continuare, preotul rostește îndemnul „*Iată, fiule, Hristos stă nevăzut...*“, parte comună toatutor edițiilor, cu foarte mici diferențe de limbă. În plus, *Molitifelnicele* din prima grupă conțin un al doilea îndemn: „*Iată, frate, îngerii lui Dumnezeu ne stau înaintea, ștergând greșalele tale, pe care le mărturisești. Iar pentru cele pe care nu le vei mărturisi, dar le vei ști, oricât de mici ar fi ele, vei fi osândit la a doua venire a Domnului Hristos. Căci îți sunt scrise greșalele tale și dacă nu vei primi iertare pentru ele, atunci se vor vedea înaintea îngerilor și a oamenilor. Vai nouă, păcătoșilor, căci ne înșelăm ca într-un vis în această lume și mult greșim și pentru greșale, atunci vom primi muncile fără sfârșit. O, câtă durere și plâns va fi la aceia care aici pe pământ nu se vor pocăi cu pocăință curată. Deci să năzuim la Mântuitorul sufletelor noastre și să râvnim mult păcătoșilor: desfrânați, tâlhari, vameși, care într-un ceas s-au pocăit și au dobândit îndată raiul pe veci. Căci așa zice Domnul Hristos: Bucurie se face în ceruri pentru un păcătos care se pocăiește. Așa și tu, fiule, străduiește-te să faci cu pocăința ta bucurie în ceruri, nu numai îngerilor, ci și lui Dumnezeu, ca să te facă și pe tine moștean al bucuriei celei veșnice*“¹². Un îndemn interesant găsim în *Molitifelnicul* lui Dosoftei, unde citim: „*Preotule, învață-l pentru păcatele sale să nu pună vină pe unii și pe alții, ci să se pună pe sine înaintea lui Dumnezeu vinovat de păcatele sale. Cu umilință și cu inimă înfrântă și smerită și cu jale în suflet*“¹³. În continuare urmează întrebările pentru spovedanie, care sunt la fel ca cele din *Molitifelnicele* actuale, singurele diferențe fiind cele legate de formulare.

După ce credinciosul a răspuns acestor întrebări și și-a mărturisit păcatele, rostește împreună cu preotul rugăciunea: „*Mă spovedesc*

11. Mgr. Viorel Chițu, *op. cit.*, p. 437.

12. Acest text se găsește doar în *Molitifelnicele* de la Târgoviște (1545) și Câmpulung (1635), însă dispare din primele *Manuscrite românești* propriu-zise.

13. *Molitâvnic dă-nțăles*, f. 125r.

lui Dumnezeu și Preacuratei Maicii Sale și tuturor sfinților Săi și ție părinte, de toate păcatele mele și de toate lucrurile mele cele rele pe care le-am gândit în cugetul meu și le-am vorbit, pe care cu voie sau fără de voie le-am făcut de la început și până astăzi, câte le știu și câte nu le știu, pe toate le mărturisesc lui Dumnezeu și ție, părinte, și voiesc să mă căiesc de păcatele mele, căci altfel nu-mi va ajuta Dumnezeu. Iar tu, părinte, iartă-mă și blagoslovește-mă¹⁴. Îndată după această rugăciune, preotul citește penitentului molitva de iertare a păcatelor: „Doamne Dumnezeul nostru, Acela ce lui Pentru și desfrânatei le-ai dat iertarea păcatelor lor și pe vameșul care și-a recunoscut păcatele sale l-ai îndreptat, primește și mărturisirea robului Tău (N) și ce a greșit cu voia și fără de voia sa, cu cuvântul, cu lucrul și cu gândul, ca un Dumnezeu bun, iartă-i. Că tu ești Dumnezeu milostiv și îndurat și Ție slavă înălțăm...”¹⁵.

Molitfelnicele românești – edițiile Dosoftei, Bălgrad și Buzău – continuă cu lecturarea textelor biblice, anume Apostolul din I Tim. 11, 3-7 și Evanghelia din Matei 9, 9-13. Practica este preluată din tradiția grecească, *Molitfelnicele* slavone din secolul al XVII-lea preluând doar în parte această tradiție. După lecturile biblice urmează otpustul obișnuit, iar în *Molitfelnicele* românești se adaugă o rugăciune de dezlegare pentru cei ce urmează să se împărtășească: „Dumnezeule, Cela ce prin prorocul Tău Natan ai iertat pe David de păcatele sale pe care și le-a mărturisit și ai iertat lepădarea lui Petru, care cu amar a plâns și pe desfrânata care a plâns înaintea preacuratelor Tale picioare și pe Manase și pe vameșul și pe fiul desfrânat precum se zice: Să ne mărturisim unul altuia greșalele noastre și de vom mărturisi greșalele noastre, credincios și drept este Dumnezeu ca să ne ierte și să ne curățească de toată nedreptatea. Însuși Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, să-ți ierte toate câte ai mărturisit înaintea Lui și a smereniei mele, în veacul acesta și în cel viitor; și să te învrednicească a fi neosândit la judecata Sa, Cel ce este binecuvântat în veci. Amin”¹⁶.

14. *Molităvnic dă-nțăles*, f. 123r; *Molităvnic*, Bălgrad, f. 48v; *Molitvenic*, Buzău, f. 49r.

15. *Molităvnic dă-nțăles*, f. 123r; *Molităvnic*, Bălgrad, f. 49r; *Molitvenic*, Buzău, f. 49v.

16. *Molităvnic dă-nțăles*, f. 123v-124r; *Molităvnic*, Bălgrad, f. 50r-50v.

După rostirea acestei rugăciuni, toate *Molitfelnicele* continuă cu prevederi canonice legate de modul administrării *canonului* sau *epitimiei*. Iată, spre exemplu, ce se spune în *Molitfelnicul* lui Dosoftei: „*Iară de n-ai hi vreadnic de Sfintele Taine a să pricestui, să-i dai vreme pe puterea lui, cât a putea rădica Pravila, să nu-l asuprești ca să nu-și audzi de la Domnul grăindu-ți: amar voauă cărturari și farisei trăgători orbi. Că ați încărcat pre oameni sarcini greale și ne lesne purtate, iară înșivă nice cu un deaget nu vă atingeț de dânsle*”¹⁷. *Molitfelnicul* slavonesc de la Târgoviște (1545) inserează aici o scurtă învățătură despre pocăință, menită să-l încurajeze pe penitent în respectarea canonului primit de la duhovnic, urmată de prevederile canonice propriu-zise. Acestea diferă ca număr și complexitate, variind de la o listă foarte lungă (cazul *Molitfelnicului* slavonesc de la Târgoviște), până la lipsa completă a acestora, în *Molitfelnicul* lui Dosoftei. Există, de asemenea, o situație mediană, în cazul *Molitfelnicului* de la Câmpulung (1635) unde ni se prezintă mai degrabă un compendiu canonic, decât o redare detaliată a normelor canonice potrivit cărora se dă epitimia.

Din acest punct, tradiția românească a *Molitfelnicelor* se distanțează simțitor de cea slavonă. Diferența este dată de numărul și conținutul rugăciunilor de dezlegare păstrate în cele două tradiții. Astfel, *Molitfelnicele* de la Târgoviște (1545) și Câmpulung (1635) prevăd rostirea a trei rugăciuni, după ce, în prealabil, penitentul își va primi canonul:

– „*Dumnezeule, atotputernice și veșnice, se mărturisește Ție robul Tău (N), curățește faptele lui și lasă greșalele lui și-l înțelepțește, îl povățuiește și îl izbăvește de muncile veșnice și primește-l cu milostivirea Ta, prin Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Tău, cu care împreună viețuiești și împărățești, Dumnezeule, în unire împreună cu Duhul Sfânt, acum și pururea...*”¹⁸.

– „*Doamne, Dumnezeule, Atotțiitorule, Atotputernice, Preamilostive, ajutorul celor păcătoși, Cea ce pe toți îi aduci la pocăință și la mărturisirea hotărâtă, miluiește-ne, Cel ce dezlegi legăturile păcatelor, după înălțimea și slava Ta și dezleagă păcatele robului Tău (N) și învrednicește-l*

17. *Molităvnic dă-nțăles*, f. 125v.

18. *Molitfelnic slavonesc*, Târgoviște, 1545, f. 33r

de Sfintele Tale Taine și apără-l de toate necazurile, pentru ca să fie păzită și ca să se păstreze curată mărturisirea lui cu ajutorul Tău. Precum ai învrednicit pe vameșul și pe desfrânata, și pe Petru, care, pocăindu-se, au dobândit milostivire, învrednicește-l ca să fie părtaș împărăției Tale, împreună cu toți cei care Ți-au plăcut Ție din veac, cu rugăciunile Preacuratei Născătoare de Dumnezeu și ale tuturor sfinților Tăi. Că Tu ești Cella ce ierți păcatele noastre și Ție slavă înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...”¹⁹.

– „Doamne Iisuse Hristoase, Atotțiitorule, Cella ce ai adus din neființă la ființă toate cele văzute și nevăzute, Cella ce ai binecuvântat pe Avraam, pe Isaac, pe Iacov și pe toți dreptii Tăi, de la cei dintâi până la cei de pe urmă. Cella ce ai binecuvântat pe patriarhi, pe prooroci, pe apostoli, pe ucenici și pe cuvioșii Tăi, și ai dat pocăință spre iertarea păcatelor, Cella ce ai pățimit pentru mântuirea lumii și ai dat Trupul Tău spre mâncare credincioșilor care-Ți strigă Ție: Tu ești Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru. Tu Doamne, Iisus Hristoase Dumnezeule, primește pocăința robului Tău (N), care se căiește de păcatele sale, să se împărtășească cu preacuratele, cereștile și de viață făcătoarele Tale Taine, și-l învrednicește să șadă de-a dreapta Ta. Că Tu ești Cella ce ierți păcatele noastre și Ție slavă înălțăm...”²⁰.

Aceste trei molitve, specifice tradiției slavone, nu s-au păstrat însă și în *Molitfelnicele* românești unde au fost introduse două rugăciuni, diferite de cele prezentate mai sus. Este interesant totuși faptul că aceste două rugăciuni au fost traduse tot pe filieră slavonă, fapt ce pune în evidență extraordinara bogăție liturgică a spațiului ortodox de limbă slavă. Aceste rugăciuni sunt:

– „Milosule și milostivule Doamne, bunule om-iubitore, carele pentru a Tale cruțări ai trimis pre singur născutul Tău Fiu în lume, ca să rumpă zapisul de păcatele noastre și să dezliage din păcate pre cei legați și prădaților să le dea slobozenie. Tu Domnitoriule, slobodzește din legăturile ce stau asupra-i, pre șerbul Tău (N), ce au năzuit la Sfinția Ta, mântuindu-l cu darul Tău. Și dăruiește-i lui pre toată vriamea și locul să se apropie de măriria Ta, că îndrăznire și curată știință a-și ciare de la

19. *Ibidem*, f. 33r-v.

20. *Ibidem*, f. 33v.

*Sfinția Ta, bogată milă. Că să blagosloviaște și să proslăviaște prea cinstit și mare cuviințat numele Tău al Părintelui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururi și în viacii de viaci*²¹.

– „*Domnitoriul Domnulu Iisus Hristos, carele alor Săi ucenici și apostoli au poruncit să iarte oamenilor păcatele, drept aceasta și noi nedestoinicii dobândind această destoinicie, pentru mila Sa, să-ți iarte toate câte în viața ta ai greșit cu voie și fără de voie, câte în vremile aciastia duhovnicilor li-ai ispoveduit. Și câte ai uitat nespoveduite, neștiindu-le minte și acialia încă să și le iarte milostivul Dumnezău, că blagoslovit iaste în viaci de viaci. Amin*”²².

Aceleași molitve se regăsesc în ediția „Bălgrad”, precum și în cele două ediții de la Buzău, care închid prima grupă a *Molitfelnicelor* românești. Începând însă cu edițiile Sfântului Antim Ivireanul (1706 și 1713), și până la ediția de la București (1764) asistăm la o transformare radicală a rânduiei Tainei Spovedaniei, mult simplificată, ce urmărește cu precădere *Evhologhionul* grecesc și mai puțin *Trebnicul* slavon. Cele treisprezece ediții tipărite în perioada cuprinsă între 1706-1764 încep rânduiala Tainei Spovedaniei cu un cuvânt de învățătură, adresat preoților care doresc să fie duhovnici. După acesta, urmează indicarea pe scurt a rânduiei după cum urmează: preotul și penitentul stând cu evlavie înaintea icoanei Mântuitorului Hristos, primul rostește binecuvântarea mică „*Binecuvântat este Dumnezeul nostru...*”, apoi împreună rostesc rugăciunile începătoare, „*Doamne miluiește*” de 12 ori, „*Slavă...*, *Și acum*”, psalmul 50²³. După aceea, preotul, închipuind pe Hristos, ascultă spovedania credinciosului care, cu capul descoperit și cu mâinile strânse la piept, își mărturisește păcatele. În prealabil, preotul rostește îndemnul: „*Iată, fiule, că stă Hristos nevăzut, așteptând mărturisirea ta; ci să nu te rușinezi, nici să te temi de mine și să ascunzi vreun păcat, ci cu îndrăznire spune toate câte ai făcut, ca să iai iertăciune de la Domnul nostru Iisus Hristos, că de vei ascunde ceva dintr-însele, vei avea păcat îndoit. Socotește dară, de vreme ce ai venit la doftor, să nu mergi netămăduit*”²⁴.

21. *Molităvnic dă-nțăles*, f. 125r-v.

22. *Ibidem*, f. 125v.

23. *Molitvenic „Antim Ivireanul”*, f. 489r.

24. *Ibidem*, f. 489v.

Odată rostit acest îndemn, preotul începe să-l întrebe pe penitent de păcatele săvârșite. Este interesant faptul că toate aceste ediții, spre deosebire de cele din prima grupă, nu conțin o prezentare amănunțită a întrebărilor ce se pun la spovedanie, ci doar amintesc de ele²⁵. Această omisiune este determinată, după părerea noastră, de dezvoltarea în paralel a tradiției Pravilelor, numeroase în epocă, astfel că retipărirea acestor norme canonice în *Molitfelnic* nu ar mai fi fost atât de necesară. S-a constatat totuși că prezența lor în cadrul rânduiei Tainei Spovedaniei este binevenită și practică, astfel că ele au fost reintroduse în toate *Molitfelnicile* de după ediția București (1764).

După terminarea mărturisirii păcatelor, preotul rostește troparele de umilință, apoi citește două molitve de dezlegare, aceleași ca în rânduiala actuală: „*Dumnezeule, Mântuitorul nostru, Care prin proorocul Tău Natan...*” și „*Doamne Iisus Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu Celui viu...*”²⁶. Spre deosebire de edițiile actuale, aceste molitve sunt așezate la sfârșitul Tainei Spovedaniei și nu înainte. În continuare, edițiile *Molitfelnicelor* din a doua grupă inserează ectenia întreită, foarte asemănătoare cu cea rostită astăzi. Iată, comparativ, textul acesteia:

<i>Molitfelnic</i> „Antim Ivireanul”, 1713 ²⁷	<i>Molitfelnic</i> , București, 2013
<p>Miluiște-ne pre noi, Dumnezeule, după mare mila Ta, rugămu-ne Ție, auzi-ne și ne miluiște.</p> <p>Încă ne rugăm pentru mila, viața, pacea, sănătatea, mântuirea, cercetarea și ertarea păcatelor robului lui Dumnezeu (N), și pentru ca să i să iarte lui tată greșala cea de voie și fără de voe.</p> <p>Că milostiv și iubitoriu de oameni Dumnezeu ești și ție mărime înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în veacii veacilor, Amin.</p>	<p>Miluiște-ne pe noi, Dumnezeule, după mare mila Ta, rugămu-ne Ție, auzi-ne și ne miluiște.</p> <p>Încă ne rugăm pentru lăsarea și iertarea păcatelor robului lui Dumnezeu (N) și pentru ca să i se ierte lui toată greșeala de voie și cea fără de voie. Ca Domnul Dumnezeu să-i dăruiască lui iertare păcatelor și vreme de pocăință.</p> <p>Că milostiv și iubitor de oameni Dumnezeu ești și Ție slavă înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururi și în vecii vecilor. Amin.</p>

25. Mgr. Viorel Chițu, *op. cit.*, p. 442.

26. *Molitvenic* „Antim Ivireanul”, f. 489. v

27. *Ibidem*, f. 489 v.

Ediția „Antim Ivireanul” urmează tradiția grecească, de unde trage cu fidelitate cererile, respectând totodată numărul acestora. Mai târziu, însă, Biserica Ortodoxă Română a adaptat aceste cereri și le-a înmulțit, din rațiuni duhovnicești și pastorale.

Această schimbare apare odată cu ediția *Molitfelnicului* de la Iași (1764), rânduiala existentă în acesta păstrându-se, aproape integral, până astăzi. Edițiile din această ultimă grupă păstrează la început cuvântul de învățătură pentru cei ce se spovedesc și cuvântul către preotul duhovnicesc, cu câteva excepții. Astfel, *Molitfelnicele* de la Râmnic (1782), Blaj (1784), Iași (1786), Brașov (1811) și Blaj (1815) nu conțin aceste învățături, în timp ce *Molitfelnicul* de la București (1820) cuprinde un text cu totul diferit de cel consacrat²⁸. Urmează o prevedere interesantă, privind veșmintele pe care le poartă preotul la Taina Spovedanie. Fiind Sfântă Taină, la Spovedanie preotul trebuie să poarte toate veșmintele, însă se precizează că „*de-ar fi lucru degrabă, fără epitrahir și felon să nu îndrăznești a ispovedui*”²⁹. Există însă și prevederi mult mai „deschise”, precum cele din *Prăvilioara de la București* (1781), unde se admite ca duhovnicul să poată spovedi numai cu epitrahilul în caz de urgență și, „*la vreme de nevoie poate a săvârși Taina Pocăinței și fără acestea amândouă*”³⁰.

Începutul este cel obișnuit, comun în toate *Molitfelnicele*, cu foarte puțină excepție. Principala deosebire este introducerea troparelor de umilință la începutul rânduiei, și nu la sfârșit, cum găsim în edițiile Sfântului Antim Ivireanul. De altfel, și molitvele de dezlegare sunt așezate acum înaintea mărturisirii propriu-zise, și nu la final, ca în edițiile precedente. Mărturisirea se face tot după indicații precise, cu sublinierea că pentru prima dată, în *Molitfelnicul* de la Sibiu (1874) apare și obligativitatea mărturisirii Crezului³¹. Continuă apoi chestionarea sistematică a penitenților, incluzând aici și spovedania preoților și a înalților dregători. În *Molitfelnicele* de la Blaj (1784), Iași (1786), Brașov (1811) și Blaj (1815) aceste învățături sunt doar amintite, fără nicio

28. *Molitvenic*, București, 1820, ff. 41 - 42.

29. *Molitvenic*, Iași, 1786, f. 282v

30. *Prăvilioară, adevărat Molitvenic în scurt pentru ușurința preoților de a să purta*, București, 1871, f. 16r.

31. *Molitvenic*, Sibiu, 1874, p. 536.

detaliere. Urmează apoi îndemnul „*Iată, de acum, de toate aceste dator ești să te păzești...*”, prezent în toate edițiile, cu foarte mici deosebiri de poziționare³².

Rânduiala continuă cu rostirea rugăciunii: „*Stăpâne Doamne, Dumnezeule, Cel ce ești mântuirea robilor Tăi*”, apoi ectenia întreită, ambele fiind identice cu textele din edițiile actuale. Excepție fac cererile: „*Apără, mântuiește*” și „*Pe Preasfânta Curată*”, inexistente în edițiile actuale. De asemenea, trebuie spus că *Molitvenicul* de la București (1820) și *Trebnicul* de la București (1908) nu prezintă nicio ectenie la finalul rânduiei Tainei Spovedaniei. O altă mare deosebire a edițiilor *Molitfelnicelor* românești începând cu cea de la Iași (1764) este lipsa pericopelor din Evanghelie și Apostol. Cu toate acestea, edițiile actuale ale Sfintei Evanghelii cuprind, la capitolul *Evanghelii la toată trebuința*, pericope din Luca 15, 1-10 sau Matei 9, 9-13 pentru mărturisirea bărbaților, iar pentru mărturisirea femeilor, din Ioan 16, 19-36³³.

Ultimul punct al rânduiei îl reprezintă otpustul obișnuit, urmat de rostirea formulei de dezlegare „*Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu harul și cu îndurările iubirii Sale de oameni, să te ierte pe tine fiule (N) și să-ți lase ție toate păcatele. Iar eu, nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată, te iert și te dezleg de toate păcatele tale, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin*”. Acest text a fost foarte mult discutat, mai ales pentru formularea: „*Iar eu nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată, te iert și te dezleg*”, fapt care după părerea anumitor teologi ar vădi o anumită influență occidentală, inexistentă în nicio ediție grecească, ci numai în cele slavone. Potrivit teologului Paul Evdochimov, formula este discutabilă din perspectivă dogmatică, pentru că preotul este doar martor al iertării păcatelor, atribut strict al Mântuitorului Hristos. „Formula dezlegării este recentă în ortodoxia slavă; ea ne-a venit de la latini, prin Petru Movilă, care a introdus-o în ritualul public la Kiev, în 1646, și a fost adoptată de Biserica rusă, în 1757”³⁴.

32. *Prăvilioara de la București*, 1871, așează această rugăciune după otpust.

33. *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1998, p. 359

34. Paul Evdochimov, *Ortodoxia*, trad. dr. Irineu Ioan Popa, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1996, p. 317.

Cu toate acestea, tradiția a păstrat această formulă de dezlegare, ea fiind prezentă în toate edițiile *Molitfelnicului*. De asemenea, acestea inserează rânduielile legate de acordarea epitimiei la final, după rostirea formulei de dezlegare, transferând totodată molitvele specifice, la început.

Dincolo de aceste transformări firești ale rânduielii Tainei Spovedaniei, trebuie să remarcăm că aceste schimbări s-au făcut în primul rând din rațiuni pastorale, optând pentru o mai bună corelare între cursivitatea rânduielii și trăirile penitentului. De asemenea, a fost schimbat locul multora dintre rugăciuni, așa cum este cazul celor două molitve, a căror poziție logică este mult mai potrivită la începutul slujbei, decât la finalul acesteia. Pe de altă parte, au fost permanent completate și adaptate chestionarele de spovedanie, în concordanță cu problemele și dificultățile epocii. Prezentarea evoluției rânduielii ținând cont de cele trei grupe ale edițiilor *Molitfelnicelor* ne arată de asemenea și raportarea Bisericii Ortodoxe Române la cele două mari tradiții: greacă și slavonă. Este important să subliniem faptul că edițiile românești ale *Molitfelnicului* reprezintă un evident punct de echilibru între aceste tradiții.

Ținând cont de aceste considerente, putem concluziona că evoluția rânduielii Tainei Sfintei Spovedanii demonstrează încă o dată dinamismul extraordinar al vieții liturgice bisericești, permanent preocupată atât de păstrarea tradiției autentice, cât și de creșterea duhovnicească a credincioșilor.